

І. В. Головка, кандидат політичних наук,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПОЛІТИЧНОГО МАНІПУЛЮВАННЯ ТА СВОБОДИ СЛОВА У ДЕМОКРАТИЧНИХ СУСПІЛЬСТВАХ

З поширенням глобалізаційних процесів у сучасних демократичних суспільствах почали зростати можливості застосування технологій інформаційного обману у сфері політики. Останнім часом відзначається тенденція щодо негативного впливу інформаційних інститутів на демократію насамперед за допомогою політичного маніпулювання. Політичне маніпулювання поширене не тільки в тоталітарних і авторитарних державах, де переважно є домінуючим методом діяльності ЗМІ, а й у сучасних демократіях, особливо під час виборчих кампаній. Наразі жодна президентська чи парламентська виборча кампанія в сучасних демократичних державах не обходиться без використання прийомів політичного маніпулювання, які створюють у громадян досить далекі від реальності уявлення про державну політику. Звідси і виходить те, що В. Бебик під політичним маніпулюванням розуміє приховане управління політичною свідомістю та поведінкою у певних політичних інтересах. Наявність свободи слова, розвинених, демократично організованих засобів масової інформації (ЗМІ), які об'єктивно висвітлюють політичні події, – одна з найважливіших гарантій стабільності демократичної держави, ефективності управління суспільством. Отже, невиконання ЗМІ своїх функцій у політичній системі здатне трансформувати її цілі й цінності, порушити її ефективність, перетворити демократію в псевдodemократію (тобто у форму прихованого, маніпулятивного панування правлячих верств і класів). Збереження балансу інтересів демократичної держави і ЗМІ – це вагомий елемент стабільності демократичних інститутів, показник ступеня зрілості суспільства в реалізації не тільки права на вираження думок, а й усього комплексу прав, свобод і обов'язків.

У сучасному світі теорія і практика політичного маніпулювання отримали досить глибоку наукову розробку і практичне застосування. Різноманітні сторони особливого прояву політичного маніпулювання в демократичних суспільствах висвітлено в працях багатьох зарубіжних науковців, таких, наприклад, як Р. Даль, Д. Істон, Дж. Сарторі, Д. Видрін, В. Бехтерев, В. Мальцев, С. Кара-Мурза, С. Московічі. Значний інтерес становлять також праці українських науковців, зокрема О. Бойка, В. Бабкіної, В. Бебика, С. Богомолва, І. Поліщука, М. Поповича, В. Ткаченка та ін.

Для реалізації громадянина як головного агента демократичного суспільства необхідні певні чинники й умови, які також становлять основні цінності демократії. Це, зокрема, свобода слова, контекст якої створюють вільні у своїх діях і захищені законом ЗМІ, котрі дають змогу громадянам бути проінформованими та обізнаними зі станом справ у країні. Свобода слова, а також свобода поширення інформації – основні принципи демократичного суспільства. Через свободу слова та ЗМІ в демократичному суспільстві громадянин може висловити своє судження стосовно тієї чи іншої суспільної проблеми, того чи іншого політичного явища, процесу, інституту чи політичного діяча.

Отже, свобода слова, вільні ЗМІ – одна з найбільших цінностей сучасної демократії. Проте, як і будь-яка інша свобода, вона не може існувати без обмежень. Зазначимо, що свобода слова, свобода друку, доступ до засобів інформації сприймаються демократичною спільнотою як необхідні умови реалізації інших прав. Але за умов неконтрольованої громадянами тотальної свободи слова можуть виникати випадки застосування політичної маніпуляції з боку влади та представників ЗМІ. Ці свободи дають можливість критикувати уряд, виражати протест проти порушення певних індивідуальних та колективних прав, брати участь у дебатах з найважливіших суспільних проблем. Коли в демократичних країнах відсутня боротьба за захист права свободи слова, є ризик втрати самостійності мислення, а це підвищує ризик маніпуляції громадською думкою.

В. Я. Зимогляд, кандидат філософських наук, доцент,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ФЕНОМЕН «САМООРГАНІЗАЦІЇ» В ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У логіці історичного розвитку будь-який дійсний процес в ідеальному розумінні – явище, яке саморозвивається і самоорганізовується. Самоорганізація – це складна система послідовного становлення базових, внутрішньо притаманних певній системі елементів, які забезпечують саморозвиток за рахунок внутрішніх потенцій і автономності. Принцип самоорганізації розвитку передбачає обов'язкову й повну взаємодію всіх елементів суспільства в їхньому русі, у суперечностях та боротьбі. Більшість самоутворених процесів у сучасній Україні – екологічних, соціальних, політичних, духовних та інших – далекі від етапу самоорганізації, адже перебувають на стадії становлення нових принципів суспільного життя. Саме в цьому контексті набуває